

Anders Göranson

Under samma chuppah

Det är höst och jag åker pendeltåg mellan Malmö och Köpenhamn tillsammans med en ung man. Trots att det är kyligt ute har han ingen halsduk med sig. Skjortan är uppknäppt. Runt halsen har han ett guldhalsband med en davidsstjärna. Mannen jag färdas med är svensk och jude. Jag blir glad över att han så frimodigt visar sin identitet. Samtidigt blir jag ledsen över att jag ens tänkte den tanken.¹

För ungefär ett år sedan fick jag en fråga från goda vänner till ett av mina barn. Kunde jag möjligen tänka mig att ställa upp som deras vigselpräst? Det som gjorde denna fråga speciell var att de blivande makarna hade önskemål om att även en rabbin skulle vara med och att vigseln skulle vara interreligiös. De bars av en vision att deras respektive religion skulle komma till uttryck i vigseln. Något senare hörde paret av sig till ett antal judiska församlingar de hade kontakter inom. Dessa kontaktpersoner erbjöd en välsignelse men hade inte rutiner för en interreligiös ceremoni. Genom boken *Being Both*² av Susan Katz Miller hade makarna emellertid kommit i kontakt med den USA-baserade organisationen *Interfaith Families*, som för en lista över rabbiner som anmält sig som villiga att delta i interreligiösa ceremonier. Därigenom kom paret i kontakt med Rebecca, som är rabbin.

På var sitt håll gav Rebecca och jag vårt samtycke till att gå in i denna process tillsammans med paret. Det är viktigt att framhålla att det hela tiden handlat om en samverkan med fyra parter. Var och en av kontrahenterna har haft sina egna önskemål. Som rabbin respektive präst har vi också haft tankar och funderingar kring vad som varit möjligt och vad som inte skulle kunna fungera.

Vigsel inte välsignelse

Jag tog tidigt kontakt med en grupp teologer, som medverkar i predikobloggen *Tala väl*.³ Där fanns erfarenheter av interreligiösa äktenskap. Till största delen hade dock par i liknande

situationer först genomfört en borgerlig vigsel och sedan vänt sig till sin präst, rabbin eller båda för en välsignelse. Det var också det råd några gav. Men i detta fall var önskemålet inte en välsignelsehandling utan en vigsel.

Endast en vigselförrättare

Enligt svensk lag kan endast en person vara vigselförrättare.⁴ Det är även den klara instruktion som ges av Svenska kyrkans biskopar i deras biskopsbrev om kyrkliga handlingar i mångreligiös kontext, i de fall en interreligiös vigsel planeras: ”Det måste vara tydligt vem som leder gudstjänsten, i vilken ordning den genomförs och att en prästs medverkan är förenlig med Svenska kyrkans bekännelse”.⁵ När processen startade var det endast jag av oss två som hade vigselrätt i Sverige. Rebecca hade ansökt om sådan men ännu inte fått den.

På ett tidigt stadium tog Rebecca och jag kontakt. Det var de blivande makarna som försett oss med varandras kontaktuppgifter och vi tog kontakten med deras goda minne. Det var ett avgörande samtal. Vi fick möjlighet att berätta för varandra vad som var viktigt i vars och ens tradition. Rebecca hade haft en tidigare, smärtsam upplevelse från en välsignelse över ett borgerligt ingånget äktenskap, där hon och en katolsk präst kommit överens om en god, gemensam ordning. Redan i inledningens frångick dock prästen det överenskomna och inledde gudstjänsten med en trinitarisk formel.⁶ Rebecca klargjorde att något sådant inte fick ske igen.

Jag tog med mig Rebeccas tydliga önskan och konsulterade några olika dokument. Utifrån ovan nämnda biskopsbrev var det alltså viktigt att endast en person leder gudstjänsten. Lika tydligt var att vissa moment måste ingå, om vigseln skulle ske i Svenska kyrkans ordning:

Vigselgudstjänsten ska omfatta makarnas samtycke till äktenskapet, ömsesidiga löften om livslång kärlek och trohet, tillkännagivande att äktenskapet har ingåtts samt kyrkans förbön med välsignelse.⁷

Enligt *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan* ska vigselgudstjänsten inledas med en trinitarisk formel.⁸ På samma sätt ska vigselgudstjänsten avslutas med välsignelsen, vilken innehåller orden: ”I (Guds:) Faderns och Sonens (+) och den heliga Andens namn. Amen”.⁹ I ett appendix till skriften *Äktenskap där religioner möts* skriver dåvarande biskopen i Göteborgs stift (Svenska kyrkan) Lars Eckerdal, att prästen inte fritt förfogar över kyrkans ordning. Det innebär att

... vigselordningens fastställda ordalydelser ska användas utan ändringar. Det betyder till exempel att vigselgudstjänsten ska både inledas och avslutas i Faderns och Sonens och den helige Andes namn, eftersom det är och ska vara en kristen gudstjänst.¹⁰

Även om Eckerdals ord är några år gamla och på intet sätt bindande uppfattade jag att det var en rimligare väg att pröva om vigseln kunde genom-

föras med Rebecca som vigselförrättare. Då skulle vigseln ske i judisk ordning och de kristna inslagen bli valbara på ett annat sätt. När Rebecca så småningom erhöll vigselrätt, var det därför ett förhållandevis enkelt beslut för mig att föreslå att Rebecca skulle stå som den officiella vigselförrättaren och därmed också leda vigseln.

Vad är judiskt och vad är kristet?

I vårt arbete med att forma en gudstjänst som skulle spegla båda traditionerna var det inte helt självklart vad som egentligen var särskiljande. Mycket i den kristna gudstjänsten har ju vuxit fram ur den judiska. Så är det exempelvis i båda traditionerna självklart med bön, förkunnelse, textläsning och välsignelse. Annat hör på ett självklart sätt till respektive tradition. Eftersom beslutet blev att Rebecca och inte jag skulle leda gudstjänsten kom förmodligen det judiska att dominera. Åtminstone vad gäller de mer kroppsliga uttrycken. I det följande kommer jag att beskriva hur ordningen gestaltades och löpande kommentera från vilken tradition de olika momenten hämtades.

Gudstjänstordningen

Den judiska vigseln består av två delar. Tidigare har den så kallade *trolovningen* skett vid ett separat tillfälle och förhållandevis lång tid kan ha flutit mellan den och vigseln. Nu sker de två delarna ofta samtidigt. Den vigsel som beskrivs i denna artikel, började i en angränsande lokal. Närvarande var de blivande makarna, fyra vittnen, Rebecca och jag samt en fotograf. Rebecca läste upp makarnas *ketubah*.¹¹ Denna signerades sedan av alla närvarande (med undantag av fotografen). Denna del skedde i lika stor enkelhet som innerlighet.

Procession

Parvis gick vi sedan under musik in i bröllopslokalen. Först rabbin och präst. Därefter två par med tärna och marskalk och sist de blivande makar-

na. Vi tog plats under *chuppahn* som i det upptryckta och utdelade programmet beskrevs med följande ord:

Det är en symbol för den vördnad som visas inför Gud och för det nya hem brudparet skapar för sitt gemensamma liv. Dess enkelhet[är] ett tecken för att det endast är en skiss för brudparet att bygga vidare från, dess skörhet ska påminna om att det som skapar ett hem är inte murbruk och tegel utan människorna som vistas däri. Att det saknar väggar symboliserar vikten av gemenskap och deltagande i varandras liv, att vänner och familj kan flöda in och fylla hemmet.

Traditionen finns även inom Svenska kyrkan och kallas då brudpäll. Brudpällen fasades ut allteftersom brudslöjan tog mark, men var vanlig i allmogemiljö in på 1900-talet.¹²

Cirklandet

Vigseln inleddes med att *Sunrise, sunset* ur *Spelman på taket* framfördes. De blivande makarna cirklade tre gånger var runt varandra och en sjunde gång gemensamt för att uttrycka ”den nya relation som skapas mellan man och hustru, där den ene blir centrum för den andres uppmärksamhet”.¹³ Cirkeldans är vanligt även i kristenheten. Även om den varit försvunnen i Svenska kyrkan i många sekler håller den idag på att vinna insteg.¹⁴ Vem vet om inte traditionen att blivande makar dansar runt varandra också på sikt kan bli en del av Svenska kyrkans vigselordning?

Inledningsord och textläsning

Det blev min uppgift att inleda och jag valde ett av inledningsorden i *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan*. Det kändes naturligt att inte välja alternativ två, som talar specifikt om sakramenten. Det första inledningsordet däremot fungerade väl. Därefter talade Rebecca fritt om vigselns innebörd. Jag läste sedan ur Johannesevangeliets andra kapitel om bröllopet i Kana. Det ledde naturligt över till nästa punkt.

Första välsignelsen

En av tärnorna hällde upp vinet i bägaren, som välsignades av Rebecca. ”Bägaren symboliserar livet, och genom den åtar sig brudparet att dela livet tillsammans. All sötma som bägaren kan hålla förstärks, och de bittra droppar som kan komma att fylla den upplevs mindre bittra för att de delas”.¹⁵

Ringväxlingen

Detta moment, som kan sägas vara ett genuint uttryck i båda traditionerna, är också en del av det juridiska. De löften som makarna fick uttrycka, förestavades av Rebecca och det skedde på hebreiska.

Psalm

Till en vigselgudstjänst i Svenska kyrkan hör psalmsång och efter ringväxlingen sjöng församlingen gemensamt Sv ps 411: *Gud har omsorg om vårt släkte*. På många sätt uttryckte orden det vi var med om och eftersom vigseln ägde rum en eftermiddag i november i Skandinavien, passade inte minst följande ord in:

När det mörknar över jorden, när det skymmer i vårt hus
skaparkraft vill Herren ge oss, mod och lust att tända ljus.¹⁶

Vigseltal och förbön

I både judisk och kristen tradition förekommer vigseltal. Eftersom jag var den som kände vigselparet bäst, blev det därför naturligt att jag höll vigseltalet, vilket placerades efter ringväxlingen, för att sedan naturligt följas av förbönen. Den förbön som valdes var alternativ tre ur *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan*, d v s den sjungna förbönen i äldre tonsättning. Det var ofta just under denna bön, som marskalkarna tidigare i Svenska kyrkans tradition höll pällen över makarna. Det var en fin upplevelse att för första gången få sjunga denna bön under en *chuppah*/baldakin/päll.¹⁷ Att jag avslutade förbönen med orden: ”Genom Jesus Kristus vår Herre” fungerade för Rebecca, eftersom det var tydligt att det var jag som präst som

ledde denna bön och bönen därför inte var ett helt igenom gemensamt moment.

De sju välsignelserna

Makarna tog därefter på sig en gemensam *tallith*¹⁸ som kom från makens familj. Som den judiska vigseln bjuder läste sedan Rebecca de sju välsignelserna. ”De första sex prisar Gud för att ha skapat jorden, man och kvinna, barn, fred och harmoni och äktenskapets glädje. Den sjunde, en välsignelse över vinet, sanktifierar denna dag och äktenskapet som bevittnas”.¹⁹ Makarna drack sedan ur bägaren vilket även Rebecca och jag gjorde. Detta delande var ett starkt uttryck för den gemenskap som vi gestaltade, även om delandet inte konkret innefattade de övriga bröllopgästerna. När en vigsel hålls i Svenska kyrkans ordning är det också möjligt att dela en bägare vin med varandra i den mån nattvard firas. Om mässa vid vigsel ska uppfattas som gemenskapsstärkande torde det vara en förutsättning att båda makarna kommunicerar.

Frågor och tillkännagivande

Innan tillkännagivandet lästes upp av vigselförrättaren – på svenska som svensk lag påbjuder – ställdes också vigselfrågorna till makarna, som de båda besvarade med *ja*.

Fredsvälsignelsen

Vigseln avslutades med att Rebecca reciterade den aronitiska välsignelsen på hebreiska. Det hade varit ett alternativ att jag också gjort detsamma på svenska. Eftersom vi tidigt samtalat om det omöjliga i att avsluta gudstjänsten med en trinitarisk formel, valde jag att avstå från den möjligheten. Risken kändes stor att rutinen makt skulle ta över och att jag skulle råka avsluta välsignelsen i *Faderns och Sonens och den heliga Andens namn*. I stället sjöng jag den irländska välsignelsen *Må er väg gå er till mötes* på både svenska och engelska. Det hade framkommit att detta var en viktig sång för maken. Den hade funnits med sedan hennes konfirmationstid.

Krossandet av glaset

Vigselprogrammet konstaterar att krossandet av ett glas kanske är det ”enskilt mest kända momentet i ett judiskt bröllop”.²⁰ Programbladet fortsätter och berättar att traditionen möjligen kommer från 300-talet. I Talmud omnämns en rabbin som krossade en värdefull bägare på sin sons bröllopfest, när gästerna var som lyckligast. Templets förstörelse finns med som klangbotten men också tanken att minnas de tragiska ögonblicken mitt i lyckan. Samtidigt understryks i programmet en annan symbolik:

Genom äktenskapet förenar brudparet sin livskraft och sin lycka. Deras bägare blir överfull av kärlek och för att deras kärlek ska [ha] rum att fortsätta växa så måste bägaren spricka.²¹

Den ljudstyrka som de församlade åstadkom i ett gemensamt *Mazal Tov!*²² uttryckte med önskvärd tydlighet den betydelse som denna interreligiösa vigsel hade.

Avslutning/uttåg samt Yiduch

När de nygifta gått ut samlades alla bröllopgäster i lokalens nedre del, där det serverades bubbel och snittar. Makarna tillbringade en stund i *Yiduch*, som i programmet förklaras som en möjlighet att i avskildhet ”dela och insupa kraften och vikten i allt vad denna dag innebär för dem”.²³ Erfarenheten är att många vigselgudstjänster i Svenska kyrkan i praktiken innebär att de nygifta tillbringar en stund i avskildhet, för att vänta på att alla ska lämna kyrkan, så att de kan ”springa ut” i allas åsyn. Ofta får de också en stund tillsammans i bilen/hästs kjutsen på väg till festlokalen. Det skulle säkert vara en hjälp om vigselprästen framhöll möjligheten att se det som en *Yiduch*. Kanske sker detta redan på vissa håll.

Den efterföljande festen

En reflektion kring bröllopsmiddagen är att traditionerna blandades även där. Under tal och välgångsönsk-

ningar hördes ord som *L'Chaim*²⁴, *Mazal Tov* men även *Skål*. Dansen inleddes med att vigselparet dansade vals som avlöstes av cirkeldans och så småningom lyftes även de nygifta upp på varsin stol och dansades runt av gästerna. Frågan kvarstår dock vad som är kulturellt och vad som är religiöst. Går det att skilja åt? Behöver det åtskiljas? I just denna kontext är det rimligt att beskriva alla moment som delar av den gemensamma kultur som makarna vill gestalta i sitt liv tillsammans. På något sätt ryms för dem två religioner i en gemensam kultur.

Lokal och klädsel

Vigseln ägde inte rum i vare sig en synagoga eller kyrka utan i en neutral festlokal. Det enda som visade att ett religiöst bröllop skulle äga rum var *chuppahn* och ett litet bord med en bägare och en flaska vin. Jag valde att inte bära alba och stola men i stället kaftan, för att uttrycka att jag inte ledde gudstjänsten, utan deltog i en interreligiös vigsel, som hölls i judisk ordning. Rebecca hade sin egen *tallith*. Det är traditionellt något som judiska män bär. För Rebecca som rabbin är det självklart att ha en. Innan vi började, ställde Rebecca frågan till mig om jag sett en sådan förut. Jag sa att jag hade det men Rebecca sa emot: ’Nej, det har du inte’ och visade det speciella med just denna *tallith*. De fyra hörnen bar namn på de fyra matriarkerna: Sara, Rebecca, Lea och Raket.

Eftertankar

Det blev väldigt tydligt att de judiska inslagen var mer kroppsliga. Bröllopskontraktet, cirklandet, baldakinen, de båda bågarna, krossandet av glaset och sedan ringdansen och upplyftandet av makarna på stolar. Det var inte enkelt att hitta specifika uttryck för det kristna. Gemensam sång av en psalm ur Svenska kyrkans psalmbok kanske är det enda som hör dit. Men annars är det mesta sådant vi delar. Det går att fråga sig om den första valsen är kristen eller västerländsk. På samma sätt går det att ställa frå-

gan vad som i det judiska är religiöst och vad som är kulturellt. Som sagt: är det ens viktigt att särskilja?

Vad som däremot är viktigt att nämna och som gjorde starkt intryck på mig är att denna högtid var ett möte mellan en minoritetskultur och en majoritetskultur, där utbytet var ömsesidigt. Flera av de äldre paren, som var närvarande, uttryckte en stor tacksamhet över min medver-

kan. Det visade sig i flera fall handla om judiska män och kristna kvinnor som gift sig för många decennier sedan. Då hade det antingen krävts konversion av den ena parten eller så fick de gifta sig borgerligt. Att det nu gick att genomföra en interreligiös vigsel blev en slags bekräftelse även för dem.

Tack vare två unga personers önskan att manifesteras en gemenskap

som uttrycker respekt och uppskattning över bådas traditioner fick många denna lördag vara med om en manifestation av vidsynthet i en tid när sådant mer än någonsin behövs.

ANDERS GÖRANZON
präst i Svenska kyrkan

Noter

- 1) Denna upplevelse hade jag tillsammans med den man som är en av huvudpersonerna i denna artikel.
- 2) Susan Katz Miller. *Being Both: Embracing Two Religions in One Interfaith Family*. Boston: Beacon Press. 2013.
- 3) Predikobloggen Tala Vål drivs av Centrum för Religionsdialog, Stockholms stift. (Svenska kyrkan). <https://blogg.svenskakyrkan.se/crd/tala-val-predikokommentarer/>
- 4) Äktenskapsbalk (1987:230)t.o.m. SFS 2019:235 4 kap. Vigsel 1 §.
- 5) Svenska kyrkans biskopsmöte. De kyrkliga handlingarna i en mångreligiös kontext. Ett brev från Svenska kyrkans biskopar. Uppsala. 2012. 44.
- 6) I Kyrkohandbok för Svenska kyrkan finns alternativen: "I (Guds:) Faderns och Sonens och den Heliga Andes namn" eller "I Guds, den treeniges, namn".
- 7) Kyrkoordning för Svenska kyrkan (SvKB 1999:1). 23 kap. Vigsel och välsignelsehandlingar. § 1.
- 8) Kyrkohandbok för Svenska kyrkan. Del I. Antagen för Svenska kyrkan av 2017 års kyrkomöte. Stockholm. Verbum. 2018. Vigselgudstjänst. Samlingsord. 228.
- 9) Kyrkohandbok för Svenska kyrkan. Del I. Antagen för Svenska kyrkan av 2017 års kyrkomöte. Stockholm. Verbum. 2018. Vigselgudstjänst. Välsignelsen. 242.
- 10) Lars Eckerdal. Interreligiösa vigslar – vad är möjligt i Svenska kyrkan? I "Äktenskap där religioner möts". Red. Cajsa Sandgren, Katrin Åmell OP. 67-72. Sveriges Kristna Råds skriftserie nr 16. Danderyd. 2011. 71-72.
- 11) Bröllopskontrakt. Makarna hade själva utformat texten. Det hade sedan skrivits för hand av en specialist på både hebreiska och engelska och försetts med illuminationer.
- 12) Vigselprogram. 3.
- 13) Vigselprogram. 4.
- 14) <https://www.svenskakyrkan.se/heliga-danser>
- 15) Vigselprogram. 4.
- 16) Sv ps 411:2.
- 17) 'Brudpäll (lat pallium = hölje): rektangulär baldakin eller himmel av tyg, ofta med nedhängande våder, som hölls uppspänd under brudmässan och ofta även under bröllopsmåltiden. Brudpällen kom ur allmänt bruk i Sverige på 1800-talet men används fortfarande vid enstaka tillfällen' (Carl Henrik Martling. Liturgiskt lexikon. Stockholm. Verbum. 2000. 25).
- 18) Bönesjal.
- 19) Vigselprogram. 6.
- 20) Vigselprogram. 6.
- 21) Vigselprogram. 7.
- 22) Hebreiska: God lycka!
- 23) Vigselprogram. 7.
- 24) Hebreiska: Till livet!

Följ Svensk Kyrkotidning på Facebook

Gå till facebook.com/svenskkyrkotidning och klicka "gilla" för att få kontinuerlig information och uppdateringar om Svenska kyrkans viktigaste kritiska röst.